

Proměny životního způsobu na Hlučínsku¹

František Znebežánek²

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, FF UP, Olomouc

Changes of the Way of Life in Hlučín Micro-Region. The article shows the basic trends in the changes of the way of life of people in the Hlučínsko micro-region. The way of life has been defined as a set of rules orienting individual's behavior in events of one's life. A specific tool was designed for the analysis of the modernization of the way of life. The source of the changes of the way of life is the effort of the inovators to fulfill their authentic needs. Giddens' theory of double structuration is used as an explanation of the specific processes of transformation of the way of life allowing to highlight the role of reflexivity in the transformation of the rules of the way of life. Guided by the principles of the explanatory frame, the empirical analysis has shown the most important processes of modernization of the way of life in Hlučín mikro-region. It is possible to identify them in the following areas – work life, family life and religious life.
Sociológia 2014, Vol. 46 (No. 4: 434-453)

Key words: *way of life; Hlučín micro-region; reflexivity; work life; family life and religious life*

Úvod

Regionů, v nichž můžeme pozorovat mezigenerační proměny způsobu života v malém, poměrně uzavřeném prostoru, není v moderní společnosti příliš mnoho. V České republice na takový region narazíme jen na Hlučínsku, tedy na severní Moravě mezi městy Opavou a Ostravou³.

Na Hlučínsku na nás dýchne Prusko, zbytky protestantských ctností, náboženský řád a tradice. Hlučínsko je však také regionem bohatým na moderní technologie, vzdělané lidi a na spojení se zahraničím, především s Německem. Poskytuje tak výjimečně vhodné podmínky pro zkoumání mezigeneračních proměn životního způsobu.

Tato studie přináší informace o proměnách životního způsobu tří generací Hlučičanů. Otázky, na které hodlá odpovědět, je možno formulovat následovně: jakými proměnami prochází životní způsob Hlučičanů a jak je lze interpretovat?

Čím však pro nás může být dnes přínosné zkoumat procesy proměny životního způsobu v malém regionu, jakým je Hlučínsko⁴? Vzorce jednání odlišných

¹ Tato studie byla finančně podpořena Grantovou agenturou České republiky (reg. č. projektu: 13-23870S P404).

² Korespondence: Mgr. František Znebežánek, Ph.D., Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, FF UP, tř. Svobody 26, 772 00 Olomouc, Česká republika. E-mail: frantisek.znebezanek@upol.cz

³ Mikro-region Hlučínsko lze vymezit následujícími obcemi: Bělá, Bohuslavice, Bolatice, Darkovice, Dolní Benešov, Hať, Hlučín, Hněvošice, Hošťálkovic, Chlebičov, Chuchelná, Kravaře, Kobčice, Kozmice, Lhotka, Ludgeřovice, Markvartovice, Oldřišov, Malé Hoštice, Petřkovice, Pišť, Rohov, Služovice, Strahovice, Štěpánkovice, Sudice, Šilheřovice, Třebom, Velké Hoštice, Vřesina, Závada.

⁴ Hlučínsko má rozlohu přibližně 300 km², na nichž žije zhruba 70 000 obyvatel.

skupin lidí jsou obvykle zajímavé samy o sobě. Nemají-li ale nabízet pouze obraz kuriozity, musí zachycovat obecnější rysy sociální reality.

Tato studie se proto snaží nabídnout prostřednictvím sledování proměn životního způsobu příklad procesu, jímž se tradice mění v individualizaci, a tak také vysvětlit jednu z cest sociální změny. Vědění o proměnách životního způsobu regionu sevřeného v mnoha oblastech stále ještě silnou tradicí vypovídá leccos o silách, které formovaly současnou společnost, ale jsou v ní již zapomenuté nebo obtížně pozorovatelné. Zpráva o proměnách životního způsobu na Hlučínsku proto neposkytuje obraz jedinečné situace, ale porozumění některým stránkám života lidí v oblastech, které procházejí rychlou proměnou způsobu života.

Pilotáž

Zkoumání proměn životního způsobu na Hlučínsku se odehrávalo v několika fázích. V pilotáži, která byla dokončena v březnu r. 2013 bylo provedeno 31 nestrukturovaných rozhovorů. Výběr respondentů byl veden snahou o maximální heterogenost z hlediska socioekonomických kategorií. Přepsané rozhovory byly analyzovány prostřednictvím otevřeného kódování a pojmů vhodných sociologických teorií. Tak byly identifikovány oblasti životního způsobu, které hrají na Hlučínsku nejdůležitější úlohu. Jsou jimi pracovní život, rodinný život, veřejný/politický život, sociální život a náboženský život. Podmiňujícím tématem se ukázala být regionální identita.

Prostřednictvím pojmů, které se vynořily z analýzy nestrukturovaných rozhovorů, byl vytvořen scénář polostrukturovaných rozhovorů. Na jaře r. 2013 byl tento scénář podroben předvýzkumu prostřednictvím pěti rozhovorů, v jejichž průběhu byl upravován.

Následné rozhovory ukázaly, že dominantními tématy výpovědí respondentů o jejich způsobu života jsou náboženský život, rodinný život a pracovní život. Především na ně se soustředily další fáze zkoumání.

Rozhovory provedené v pilotáži napomohly zpřesnit také vymezení životního způsobu. Výzkum započal předběžnou definicí životního způsobu, která se opírala o jeho vymezení Dufkovou a Kubátovou.

Dufková životní způsob vymezuje jako systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických, charakteristických pro určitý subjekt (jedince či skupinu, eventuálně i společenství či společnost coby konkrétní nositele životního způsobu). (Duffková 2005: 80)

Kubátová, na rozdíl od Dufkové, nepovažuje životní způsob za systém, ale soudí, že životní způsob zahrnuje různé aspekty života a chování různých sociálních skupin a individuů zakořeněné ve společnosti a ve vzájemných vztazích. (Kubátová 2013: 13-14)

Obě vymezení pojmu životní způsob nabízejí pro empirický výzkum příliš obecně formulované obsahy – významné činnosti, životní projevy, různé aspekty života atd. Pilotáž ukázala, že efektivním pojetím životního způsobu může být jeho vymezení pravidly jednání a jednáním v událostech.

Událostmi přitom rozumím takové soubory pravidel a jednání, které lidé pokládají za celky odlišující se od jiných takových celků. Událostí je např. svatba, pohřeb, návštěva, nedělní mše, diskuse mezi manželi, práce na domě atd. Tyto události vyplňují život člověka a komunitou sdílená a individuálně více či méně dodržovaná pravidla událostí tvoří jejich varianty. Určité varianty pravidel jednání v událostech a jim odpovídající jednání jsou legitimizovány přesvědčením většiny členů komunity o jejich správnosti a nutnosti dodržovat je.

V poměrně tradiční hlučínské společnosti jsou taková pravidla v událostech každodenního života jasně přítomná, ať již vyslovená nebo nevyslovená. Respondenti velmi často mluvili o tom, co je správné nebo nesprávné, jak se věci mají dělat a jak naopak ne. Tato pravidla jsou samozřejmě jen orientací jednání, nikoliv jednáním samotným. Zdá se proto, že životní způsob na Hlučínsku je vhodné vymezit jak pravidly, tak jednáním. V důsledku toho pak proměny životního způsobu Hlučičanů znamenají jak proměny pravidel, tak proměny jednání.

Proměny způsobu života očima statistiky

Souběžně s pilotáží byla provedena analýza proměn životního způsobu očima údajů Českého statistického úřadu, která poskytla informace o dynamice vývoje některých indikátorů ve sledovaných oblastech životního způsobu – náboženském, rodinném a pracovním životě.

Vývoj indikátorů by bylo vhodné sledovat zhruba od roku 1940, tedy od doby, v níž se narodili a byli socializováni nejstarší příslušníci první generace Hlučičanů, tj. generace dnešních babiček a dědů. Tak by bylo možno vyjít ze situace, do které se tato generace narodila a sledovat následné proměny životního způsobu.

Český statistický úřad ale nedisponuje kontinuálními časovými řadami vhodných indikátorů. Některé řady byly přerušeny 2. světovou válkou. Jiné nebyly v některých obdobích vůbec sledovány. (Např. náboženské vyznání nebylo sledováno v letech 1950 – 1980) Navíc je nutno statistické údaje za Hlučínsko vyhledávat za jednotlivé obce a sumovat je, neboť Hlučínsko netvořilo a netvoří správní jednotku. Za některé obce však byly údaje ztraceny nebo byly zničeny při povodních, a tak nejsou již vůbec dohledatelné. Uvedená data proto přinášejí pouze torzo potřebných informací. Ukazují však, že se některé aspekty života na Hlučínsku opravdu mezigeneračně změnily.

Dále uvádím v tabulkovém zpracování data, která podle mého soudu zachycují alespoň částečně proměny životního způsobu na Hlučínsku, a to v oblasti náboženského, rodinného a pracovního života.

Náboženský život

Tabulka č. 1: **Náboženské vyznání 2001 – 2011**⁵

rok	2001	2011
Římskokatolické vyznání	51 736	25 605
bez vyznání	12 466	8 567
neuvedli	3 874	30 609
celkem	68 074	64 781

Zdroj: viz příloha č. 2

Pokles obyvatel hlásících se k římskokatolickému vyznání mezi lety 2001 a 2011 je nutno hodnotit s velkou rezervou. Ve sčítání lidu, domů a bytů nebyla v r. 2011 položka náboženské vyznání povinná, a tak se ke svému náboženskému přesvědčení pravděpodobně nepřihlásilo mnoho obyvatel, kteří ve skutečnosti věřícími, především římskými katolíky jsou. Žádné přesnější údaje však nejsou k dispozici.

Rodinný život

Tabulka č. 2: **Hlučínsko: sňatky 1991 – 2012**

rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
počet	431	457	379	368	335	339	346	369	352	305	295

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
počet	268	283	271	275	293	348	329	275	294	287	311

Zdroj: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR (http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm, dostupné k 2. 10. 2013)

Sňatečnost mezi lety 1991 a 2012 kolísá, avšak má tendenci snižovat se. Tento vývoj může korespondovat s vývojem počtu „singles“ (viz tab. č. 6a, resp. 6b).

Tabulka č. 3: **Hlučínsko: narození 1991 – 2012**

rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
počet	879	764	779	651	629	591	640	584	569	563	586

⁵ Údaj za r. 1991 neexistuje v důsledku Usnesení Vlády republiky Československé ze dne 27. července 1954 č. 1410 o zrušení evidence náboženského vyznání. Toto usnesení bylo zrušeno až Usnesením vlády ČSFR o zrušení evidence náboženského vyznání ze dne 25. září 1991 č. 649, tj čtyři měsíce po uskutečnění Sčítání lidu, domů a bytů 1991.

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
počet	529	552	649	600	630	677	727	682	661	657	629

Zdroj: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR (http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm, dostupné ke 12. 10. 2013)

Počet narozených od r. 2008 sice klesá, avšak v dlouhodobé perspektivě (1995 – 2012) zůstává přibližně stejný. To by mohlo nasvědčovat přetrvávající tendenci orientace na rodinu.

Tabulka č. 4: Hlučínsko: potraty 1991 – 2012

rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
počet	141	633	465	394	316	327	304	328	288	220	194

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
počet	170	173	224	201	195	198	203	178	184	190	182

Zdroj: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR (http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm, dostupné ke 12. 10. 2013)

Pro rok 1991 nemáme přesvědčivé vysvětlení. V letech 1992 – 2012 má počet potratů klesající tendenci. Jedním z částečných vysvětlení může být rozšíření antikoncepce, což by byla důležitá skutečnost vzhledem k vysoké religiozitě obyvatel.

Tabulka č. 5: Hlučínsko: rozvody 1991 – 2012

rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
počet	88	76	94	102	85	136	139	108	93	97	134

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
počet	124	103	151	157	156	156	151	144	164	135	119

Zdroj: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR (http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm, dostupné ke 12. 10. 2013)

Rozvodovost může být považována za důležitý indikátor proměn životního způsobu, neboť moderní liberální společnost umožňuje realizaci pocíťovaných potřeb individua, a to přes příkazy tradice. Rozvodovost má na Hlučínsku stoupající tendenci, i když léta 2011 a 2012 vykazují snížení počtu rozvodů.

Tabulka č. 6a: Hlučínsko: domácnosti jednotlivců v % 2001 – 2012

rok	2001	2011
% domácností jednotlivců	22,4	25,1

Zdroj: (Anýžová 2013)

Tabulka č. 6b: **Hlučínsko: ovdovělí 2001 – 2012**

rok	2001	2011
% ovdovělých	7,4	7,8

Zdroj: (Anýžová 2013)

Na Hlučínsku je možno sledovat početní nárůst domácností jednotlivců (viz tab. 6a). Vezmeme-li zároveň v úvahu pouze nepatrný nárůst ovdovělých (viz tab. 6b), nepříliš strmě stoupající počty rozvedených, u nichž můžeme předpokládat, že mohou tvořit domácnosti jednotlivců, můžeme formulovat hypotézu o nárůstu počtu singles v hlučínské společnosti, což představuje významnou změnu životního způsobu.

Pracovní život

Tabulka č. 7: **Hlučínsko: ekonomické subjekty 2009 – 2012**

	2009	2010	2011	2012
Ekonomické subjekty celkem	13 654	14 097	14 529	14 474
Rostlinná a živ. výroba	382	414	432	441
Výroba nábytku	95	133	172	191
Opravy a instalace strojů a zařízení	124	154	183	201
Informační technologie	69	84	94	98
Výstavba budov	1054	1091	1124	1126
Zpracování dřeva, korku a slámy	456	415	389	329
Rozmnožování nahaných nosičů	61	52	47	36
Výroba elektrických zařízení	295	276	258	234
Maloobchod	1805	1706	1582	1392

Zdroj: ČSÚ – Veřejná databáze (http://vdb.czso.cz/vdbvo/maklist.jsp?kapitola_id=6&expand=1&, dostupné k 5. 11. 2013)

V posledních čtyřech letech se proměňují počty pracovníků zaměstnaných v různých oblastech ekonomiky. Tyto změny, kromě mírného nárůstu pracovníků v informačních technologiích, však nepředstavují výraznější trend. Je ale možno zaznamenat zvýšený počet pracujících v tradiční oblasti ekonomických aktivit Hlučíňanů – ve stavebnictví.

Uvedená data zdaleka nezachycují plný obraz mezigeneračních proměn životního způsobu na Hlučínsku. Jsou ale odrazem jednání Hlučíňanů, a tak naznačují – byť jen útržkovitě – že se určité vzorce jednání obsažené v jejich životním způsobu v čase proměňují.

Historické souvislosti proměny životního způsobu

Zkoumání proměn životního způsobu na Hlučínsku zahrnuje také studium historie regionu. Vycházelo při tom z předpokladu, že historické události

formují identitu lidí. Ta pak do značné míry určuje životní způsob, neboť sebezpojetí skupiny orientuje normy jednání i jednání členů skupiny.

Identita je založena na podobnosti, která je kladena proti odlišnosti. Konstrukce kolektivní identity je ovlivněna významnými kódy, schémata a tématy, která vyplývají z ontologických a kosmologických premis. (Eisenstadt 2003: 79)

Nejdůležitější kódy se týkají prvotního světa, posvátného a civilizovanosti. Prvotní svět je světem pohlaví, generací, příbuzenství, teritoria, jazyka a rasy. Posvátné znamená vlastní kolektivitu a její odlišení od jiných kolektivit. Takové odlišení může být založeno na náboženské myšlence, na rozumu, na pokroku nebo na racionalitě.

Civilizovanost se vztahuje ke společenským pravidlům jednání, ať již v podobě tradice nebo sociální rutiny. (Eisenstadt 2003: 79-81) Tato část identity je jádrem zkoumání mezigeneračních poměrů životního způsobu na Hlučínsku.

Lidé si své tradice a rutinu vytvářejí na základě dostatečně podobných interpretací nejdůležitějších zkušeností, které promlouvají do způsobů, jimiž žijí, tedy jednájí v událostech vytvářejících jejich život. Tato „stejnost“ se skrývá individuální přesvědčení vztahuje k různým okruhům reality. Na Hlučínsku se týká např. Slezska⁶, Hlučínska nebo obce, v níž individuum žije⁷. Daleko silněji se však projevuje v rodinném životě, v náboženské víře a v práci, tedy v aspektech identity životního způsobu.

Identita životního způsobu se na Hlučínsku zformovala v průběhu dlouhého procesu plného zvrátů a nejistot. V následujícím výkladu se ale omezím pouze na události, které se na formování identity životního způsobu Hlučičanů podílely rozhodujícím způsobem.

Za jednu z nejdůležitějších skutečností ve vývoji hlučínské identity životního způsobu je nutno považovat slovanský původ velké části obyvatel Hlučínska a zároveň německý původ její druhé části, tj. kolonistů, kteří se od 13. století usazovali na území Slezska, včetně Hlučínska. Tyto vlivy způsobily značné promísení obou větví Hlučičanů, jejichž důsledkem je, že nelze vést přesné hranice mezi českým a německým osídlením, kulturou a zvláště jazykem⁸. Opominout nelze ani proniknutí křesťanství na území Slezska, jehož vliv byl upevněn ustanovením diecéze s centrem ve Vratislavi v r. 1000.

⁶ Pro Hlučičany není slezská regionální identita pocíťována tak silně, aby vyvíjeli snahu po územní autonomii. Takové snahy najdeme naopak v polské části Slezska, kde se zformovalo Hnutí za autonomii Slezska (Ruch Autonomii Śląska), které usiluje o autonomii tamního Slezska v rámci Polska.

⁷ Kvalitativní výzkum ukázal, že Hlučičané nejsilněji pocíťují identitu, která se týká především Slezska, Hlučínska nebo obce, v níž žijí.

⁸ O zachycení hranice mezi německými a českými jazykovými vlivy se pokusil Šrámek. Jako hranici střetu obou vlivů určil řeku Pštinu. (Šrámek 1997)

Český vliv ve Slezsku zesílil, až když se v 1. pol. 14. století Slezsko stalo součástí českého státu. (Peřich 1945) Teprve ve 40. letech 17. století čeština úplně mizí. (Peřich 1945: 93) Ještě v r. 1905 se však k moravštině hlásilo 87 % a k němčině jako k mateřskému jazyku 10,5 % obyvatel. (Plaček 2000: 23-32)

Po porážce Rakouska Pruskem v pol. 18. století se Hlučínsko stalo součástí Pruska, což velmi silně ovlivnilo identitu jeho obyvatel. Hlučíňané nejprve pruské vlivy odmítali a bránili proti pronikajícímu protestantství svou katolickou orientací. Nebyli však schopni odolat poněmčování prostřednictvím škol a církve, které dosáhlo vrcholu po zahájení Kulturkampfu, tedy boje za německou kulturu v 70. letech 19. století.

Znalost němčiny však na straně druhé přinášela Hlučíňanům určité výhody. Dovolovala jim hledat práci v Prusku, resp. v Německu. Zkušenosti, které si přinášeli zpět, sehrály důležitou úlohu ve tvorbě jejich identity a v proměnách životního způsobu.

Tvorbu hlučínské identity v tomto období silně ovlivnila skutečnost, že Hlučíňané neprošli ani národní, ani demokratickou revolucí; byli to Moravci německého smýšlení⁹. (Plaček 2007: 229)

V r. 1920 se Hlučínsko stalo z rozhodnutí vítězů 1. světové války součástí Československa. Je vhodné připomenout, že jedním z důležitých argumentů československé politické reprezentace pro připojení tohoto území k nově vzniklému státu byl slovanský původ obyvatelstva. (Plaček 2007)

Kulturní politika Československa se snažila Hlučíňany počestit. Jejich reakcí byla vlna odporu, která byla sycena přesvědčením, že se o ně stát patřičně nestará. Nechuť vůči přičlenění k Československu byla vzbuzována také náboženskou vlašností Čechů a Moravanů a odlišným životním způsobem, který se projevoval především jinou představou pořádku. (Plaček 2007)¹⁰

Před 2. světovou válkou měli Hlučíňané blízký vztah k Německu, i když se většinou cítili Slezany. K Německu se přiklonili především pro ekonomické výhody, avšak nejen pro ně. Plaček má za to, že se cítili být Němci ve smyslu státně politickém a Německo pro ně bylo otčinou, kterou jejich předkové nejednou bránili se zbraní v ruce. (Plaček 2007)

Součástí Německa se Hlučínsko znovu stalo v r. 1938. Německo Hlučíňanům určilo osud tím, že ty, kdo se na Hlučínsku narodili před r. 1910 a měli zde bydliště do 10. 10. 1938, prohlásilo za Němce. To s sebou neslo kromě určitých výhod také povinnost pro hlučínské muže nastoupit vojenskou službu ve Wehrmachtu a bojovat na frontách 2. světové války. Mnoho z nich na válečných polích ztratilo život, což představuje další významný impuls pro utváření specifické identity Hlučíňanů. Binar na základě extrapolace dílčích dat

⁹ Za Moravce se označovalo neněmecké obyvatelstvo jižní části Horního Slezska mluvící místním nářečím – moravštinou. Ta byla považována za češtinu, kterou se mluvilo na Moravě.

¹⁰ Plaček zde má pravděpodobně na mysli pořádek ve smyslu správného místa pro věci, úklidu, čistoty apod.

odhaduje, že během druhé světové války přišlo na Hlučínsku o život 4 050 osob (z toho 3500 vojáků a 550 civilistů), tj. 7,6 % populace. (Binar 2013)

Identita Hlučíňanů byla silně ovlivněna také událostmi, které se odehrály těsně po 2. světové válce. Na základě Benešových dekretů jich byly zhruba 3 000 tisíce vysídleny a mnoha dalším se velmi zkomplikoval život. Přestože šlo o počty daleko nižší než v Sudetech, zanechala první poválečná léta v identitě Hlučíňanů nesmazatelnou stopu nespravedlnosti¹¹.

Vysídlování se neřídilo přesnými pravidly. To umožňovalo odklad vysídlení, udělení úlev nebo souhlas úřadů se setrváním mnoha Hlučíňanů v Československu. V převážné většině byl takový postup motivován skutečností, že se hospodářství bez určitého počtu německých pracovních sil nemohlo obejít. (Arburg – Staněk 2010: 164)

Skutečností, která také promluvila do tvorby hlučínské identity, bylo násilí spojené se vstupem do JZD a likvidace soukromých řemeslníků či obchodníků. (Plaček 2000: 129, 131)

Hlučíňané utvářeli od poloviny 18. století svou identitu vždy jako cizinci ve státním útvaru, do kterého aktuálně patřili. Historii Hlučínska lze nejnvýstižněji popsat jako vývoj nárazníkového území. Zároveň na ně bylo vždy jako na cizince pohlíženo. Změny ve státní příslušnosti a stigma cizinců jim vždy omezovaly existující komunikační cesty.

Reakcí individuálního Hlučíňana na tyto skutečnosti byla racionální orientace na obyvatele se stejným nebo podobným údělem. Toto jednání však vytvářelo z Hlučíňanů stále více uzavřenou komunitu (Stránský 1938), která v důsledku interpretace „my-oni“ a obranné reakce na mocenské zábory upevňovala svůj způsob života – zvyky, obyčeje, tradice. V důsledku tohoto vývoje obsahuje identita obyvatel Hlučínska mnoho konzervativních prvků (orientaci na pevné rodinné svazky, silnou náboženskou víru nebo významnou úlohu práce) a také pragmatickou orientaci jednání či opatrnost vůči cizincům.

Dnes lze Hlučíňany považovat za obyvatelstvo nepříliš národnostně vyhraněné, často s většími či menšími sympatiemi k Německu. Jistá proněmecká orientace je však mírněna lokálním patriotismem, silnou vazbou některých skupin na Polsko a zvláště vlivem české státní příslušnosti a neschopností formovat na území Hlučínska specifickou národní identitu. Tato charakteristika však ztrácí na síle v případě třetí generace, která pocítuje již silnější spřízněnost s českou společností.

Historické zkušenosti, kterých obyvatelé Hlučínska nabyli, se promítly do jejich kolektivní identity. Sebepojetí Hlučíňanů – hodnoty, ke kterým se hlásí a historie, která jim dává smysl, – se do značné míry promítají do jejich způsobu

¹¹ Hlučínsko nebylo součástí Sudet. Jako bývalé území Pruska z německého pohledu nespravedlivě přiřazené k Československu po 1. světové válce, bylo v r. 1938 prohlášeno za součást Německa.

života. Hodnoty, které vyznávají, je vedou k relativně stabilním variantám jednání či hodnocení událostí.

Historická analýza poskytuje alespoň částečné vysvětlení aktuální identity životního způsobu Hlučíňanů. Naznačuje, jak se minulé události podílely na tvorbě životního způsobu, jak je lidé zpracovali do určitých obrazů, které uložili do své paměti historie. Tyto obrazy napomáhaly vytvořit jejich kolektivní identitu, jež se promítla do specifického životního způsobu, který se v posledních desetiletích poměrně rychle proměňuje.

Za nejobecnější zdroje této změny lze považovat proměnu strukturálních podmínek a jejich reflexi. Nejvýznamnějšími strukturálními změnami se pro sledované generace Hlučíňanů staly přičlenění Hlučínska k Německu v r. 1938, Benešovy dekrety po 2. světové válce a kolektivizace vesnice v 50. letech.

Jestliže události válečné a těsně poválečné vedly k silné kulturní uzavřenosti Hlučíňanů, pak kolektivizace vesnice proměnila podstatně jejich rytmus dne. Poskytla jim totiž časový prostor, který pro nekonečnou práci na polích nikdy neměli. Po kolektivizaci odjížděli ve větší míře za prací zvláště do Ostravy či Opavy a jejich pracovní den se zkrátil na osm hodin.

Tak najednou získali čas pro činnosti, kterým se předtím příliš nevěnovali, především pro péči o své děti. Navíc si z Ostravy a Opavy začali přivážet jiné normativní vzorce a pohledy na život. Především industrializace Ostravska jim pak poskytla podněty pro změnu vesnického života v život městský.

Jejich děti již na polích nepracují až na výjimky vůbec. Především jejich vnuci a vnučky jsou vzdělanější, neboť i pro ně se otevřela příležitost vysokoškolského studia a bydlení mimo rodinný dům či Hlučínsko. Tak se stali nezávislími na rodičích a prarodičích a mohou dnes o svém životě rozhodovat samostatně.

Údaje získané uvedenými analýzami samy o sobě proměny životního způsobu na Hlučínsku nevysvětlují. Poskytují však návod k porozumění a k interpretaci obsahů rozhovorů, které tvořily hlavní zdroj informací.

Výzkum

Proměny životního způsobu třech sledovaných generací Hlučíňanů zachycuje kvalitativní výzkum, který byl na Hlučínsku prováděn od března 2013 do dubna 2014. Bylo v něm uskutečněno 116 polostrukturovaných rozhovorů se třemi generacemi obyvatel hlučínských obcí. První generaci tvořili narození do r. 1955, druhou narození v letech 1956 – 1977 a třetí generaci tvořili narození mezi lety 1978 – 1995¹².

¹² Později narození již nebyli sledováni, neboť v době počátku výzkumu ještě nedosáhli dospělosti.

Rozhovory, ze kterých zde čerpám, provedla pouze jediná členka výzkumného týmu¹³. Toto rozhodnutí bylo založeno na předpokladu, že se tak zvyšuje pravděpodobnost standardizované interpretace výpovědí respondentů¹⁴.

Výběr respondentů postupoval technikou sněhové koule. Po několika rozhovorech se ale ukázalo, že sněhová koule vede k homogenitě respondentů, neboť ti odkazovali na své přátele, tedy na lidi jim podobné. Proto bylo založeno několik sněhových koulí, čímž byla zajištěna heterogenita respondentů.

První generace je tvořena 46 respondenty, druhá generace 33 a třetí generace 37 respondenty. Respondenty se nejčastěji podařilo vybrat tak, aby příslušník první, druhé i třetí generace pocházel ze stejné rodiny. Tak byly do určité míry kontrolovány některé náhodné vlivy. Strukturu respondentů podle dalších důležitých vlastností přináší příloha č. 2.

Rozhovory byly přepsány a analyzovány v jednotlivých dimenzích způsobu života za pomoci programu Atlas.ti7. Interpretovány byly prostřednictvím vhodných sociologických teorií, především na základě Giddensovy teorie dvojí strukturace.

Výsledky výzkumu podhalily dynamiku životního způsobu na Hlučínsku v pěti oblastech životního způsobu, které se vynořily z analýzy rozhovorů. Jsou jimi pracovní život, rodinný život, náboženský život, pospolitý život a identita. V této studii se zaměřuji pouze na náboženský, rodinný a pracovní život, neboť analýza pospolitého života a identity nepřinesla úplnější a srozumitelnější výsledky.

Popis změn

• Náboženský život

Příslušníky první generace lze považovat za tradiční věřící, jejichž víra je rutinní. Účastní se mši a každodenně se modlí. Nezkoumají však předpoklady či zdůvodněnost víry, ani svou praxi věřícího. Jejich chování je záležitostí zvyku. Těžce nesou určité pochybnosti o víře druhé generace a vlažný vztah k církvi nebo dokonce ztrátu víry třetí generace.

Lidé patřící do druhé generace jsou reflexivními věřícími. O své víře uvažují a kladou si někdy i nepřijemné zpochybňující otázky. Nejčastěji zpochybňují faráře, neboť soudí, že jeho práce neodpovídá tomu, jak by se měl farář chovat nebo kázat mši. Mše sice navštěvují, chodí ke zpovědi, ale mnohdy z důvodu odmítání faráře své farnosti odjíždějí na mše do jiné obce.

Příslušníci třetí generace jsou individualizovanými věřícími nebo vůbec nevěří. Jejich časté vyjádření vztahu k víře a k církvi říká, že sice v boha věří,

¹³ Polostrukturované rozhovory provedla H. Kubátová.

¹⁴ Přesněji se dá říci, že výhody této volby se zdály převažovat nad nevýhodami (např. nebezpečím tvorby stereotypů). Blíže o této problematice viz např. Císař (2008: 22).

ale k tomu nepotřebují církev nebo faráře. Modlí se, avšak do kostela chodí jen zřídka, především o velkých náboženských svátcích.

- **Rodinný život**

Příslušníci první generace si našli partnery v obci, v níž se narodili. Žili v tradiční rodině, v níž byl manžel-otec svrchovanou autoritou. Manželka se v rozhodnutích podřizovala manželovi a děti se podřizovaly rodičům. Od manžela se očekávalo, že uživí rodinu, kdežto žena byla zodpovědná za pořádek v domě či ve dvoře a měla také na starosti výchovu dětí. Mezi příslušníky této generace existovalo silné povědomí širších rodinných vztahů a mezigenerační solidarity.

Druhá generace vzorce rodinného života změnila. Manželé sice také většinou pocházejí ze stejné obce nebo regionu, ale mají těsnější vzájemné vztahy, i když manžel je stále rozhodující autoritou. Ve výchově dětí nepřevládá autoritativní orientace a výchova je v zásadě demokratičtější. Tyto děti mají v mnoha ohledech možnost nezávislé volby. Mezigenerační vztahy se oslabují, především pak proto, že požadavky zaměstnání odvádí mnoho lidí od života širší rodiny.

Život třetí generace se v mnoha ohledech odlišuje od života první generace. Její příslušníci spolu často žijí na zkoušku, častěji si vybírají partnery mimo obec nebo mimo region, i když region zůstává stále značně autochtonní. Přesto však stále přetrvává časté bydlení ve vícegeneračních domech nebo si děti staví dům pro sebe v těsné blízkosti rodičů. 80 % respondentů této generace jsou stále svobodní, především proto, že studují na vysokých školách.

- **Pracovní život**

Pro příslušníky první generace je práce po rodině druhou nejvýznamnější hodnotou. V jejich světě neexistuje volný čas ve smyslu jeho slastného prožívání. Pořád je co dělat – v domě, na domě, kolem domu nebo v zahradě či na poli. Práce není nikdy hotová; vždy je co spravovat, vylepšovat nebo vytvářet. Naprostou prioritu má manuální práce; práce intelektuální je považována za neužitečnou.

Ve světě druhé generace hraje práce stále důležitou roli. Je to však často práce na „cizím“, tj. zaměstnanecká. Ta však oficiálně začíná a končí, pak začíná práce spojená s domem a domácností. V této generaci je však již patrný růst úrovně vzdělání.

Třetí generace již pojem volného času zná. Hédonismus je součástí orientací života jejích příslušníků. Klesá význam manuální práce a zvyšuje se význam intelektuální práce. Příslušníci této generace ztrácejí zručnost, v minulosti velmi oceňovanou jak v regionu, tak mimo něj. To je do značné míry výsledkem zvyšujícího se počtu vysokoškoláků. Dalším vlivem je, že rodiče nepředávají

zručnost této generaci, neboť oni sami (příslušníci druhé generace) ji mnohdy ztratili v důsledku svého studia.

Hodnotové preference Hlučíňanů

Na konci rozhovoru byli respondenti požádáni, aby podle důležitosti seřadili hodnotové preference (rodina, bůh, práce), které jim byly předkládány na kartičkách. Tato procedura měla zkonfrontovat interpretaci rozhovorů s hodnotovými preferencemi a poskytnout tak hlubší vhled do situace. Výsledky analýzy hodnotových preferencí přináší následující tabulka.

Tabulka č. 8: **Hodnotové preference generací zkoumaných Hlučíňanů**

hodnotové preference	aritmetický průměr pořadí hodnotové preference v generaci ¹⁵		
	1. generace	2. generace	3. generace
rodina	1,30	1,18	1,08
bůh	1,92	2,14	2,67
práce	2,55	2,63	2,11

Aritmetické průměry pořadí jednotlivých preferencí za každou generaci naznačují poměrně silnou mezigenerační stabilitu preference rodiny, kterou všechny tři generace kladou na první místo v žebříčku preferencí. Role boha se mezigeneračně snižuje; výrazný zlom je patrný mezi druhou a třetí generací. Třetí generace, oproti druhé a první, přikládá zvýšenou důležitost práci. Výsledky tak naznačují, že na Hlučínsku dochází k určitým mezigeneračním změnám preferencí.

Podle Prudkého jsou hodnotové preference velmi obecným vyjádřením, a tak je „nelze dat do přímé souvislosti s kulturní podobou aktuálních významů těchto hodnot a vůbec už ne s jejich institucionalizovaným vyjádřením“. (Prudký 2009: 234) Podle jeho soudu jsou životními hodnotami blízkými hodnotám univerzálním v rámci dané civilizace. (Prudký 2009)

Z našich zkušeností však vyplývá, že respondenti tyto univerzální hodnoty nejprve definovali a teprve pak seřazovali, a to podle svého skutečného přesvědčení. Z tohoto důvodu je lze považovat za aktuální významy hodnot, které se promítají také do životního způsobu.

Rozdíl mezi názorem Prudkého a našimi zkušenostmi pravděpodobně vyplývá z odlišných typů výzkumné strategie. Prudký opírá svá zjištění o dotazníkové šetření, v němž respondenti nemají čas interpretovat hodnotové preference. Zcela jiná ale byla situace v průběhu rozhovorů v našem kvalitativním výzkumu.

¹⁵ Údaj v každém poličku tabulky je výsledkem aritmetického průměru pořadí, na které preferenci zařadil každý respondent z dané generace.

Vysvětlení změny

Někteří autoři nahlízejí proměny současných společností, tj. v jejich pojetí modernizaci, ze systémové perspektivy, např. Crook – Pakulski – Waters (1993) nebo Eisenstadt (2003). Takové pohledy ale poskytují pro vysvětlení modernizace životního způsobu nástroje poněkud omezených možností. Zabývají se v první řadě vztahy mezi rozsáhlými systémy (např. mezi ekonomickým a politickým subsystémem, mezi velmocí a podrobovaným územím, mezi státem a regionem atd.). Nevysvětlují aktivní podíl individuů na proměnách společnosti, a nedokáží proto nabídnout dostatečně plastický obraz proměn životního způsobu.

Bez zohlednění role individuálního jednání na průběhu proměn životního způsobu se dozvíme jen o efektech individuálních aktů jednání vyjádřených obvykle pojmy racionalizace, diferenciaci, globalizace atd. Dozvíme se ale jen málo o aktérech proměn životního způsobu a jejich interpretacích či kalkulacích v daných podmínkách. Avšak právě jimi se proměny uskutečňují.

Inspiraci pro porozumění proměnám životního způsobu proto poskytují autoři, kteří v modernizaci vidí také proces individualizace, např. Giddens (1998) či Beck – Beck-Gernsheim (2002), ale v první řadě Touraine. Jeho koncepce modernity, sledující především napětí mezi racionalizací a subjektivací, poskytuje vysvětlení zdroje proměn životního způsobu – touhu člověka realizovat své autentické potřeby. (Touraine 1981) Tento motiv jej žene do střetu s etablovaným řádem, který hodlá změnit¹⁶.

Pro vysvětlení proměn životního způsobu na Hlučínsku je proto třeba zohlednit postoj inovátorů i tradicionalistů-konzervativců, kteří se snaží realizovat své individuální potřeby. Je přirozené, že nejčastěji se konzervativní tendence vyskytují v první generaci a naopak inovativní jednání u příslušníků třetí generace.

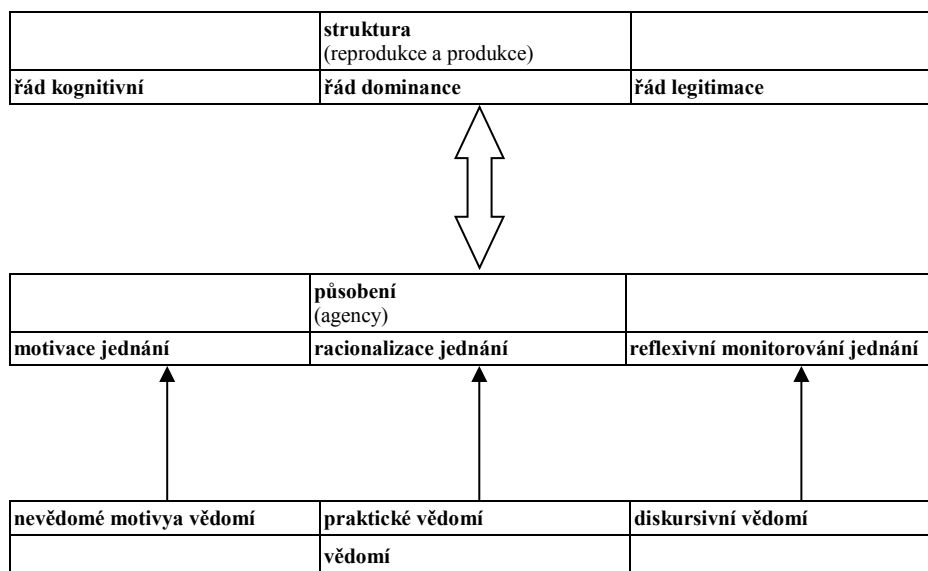
V proměnách životního způsobu ale sehrává rozhodující úlohu druhá generace, která nastartovala proces proměn vedoucí k individualizaci. Proměny životního způsobu neznamenají, že se jeho události proměňují neustále. Život obecně je do značné míry naplněn rutinou, která je potvrzením sociálního řádu. Na Hlučínsku nedochází k žádné revoluci. O tom svědčí skutečnost, že nebyl zaznamenán žádný projev mezigeneračního konfliktu. Naopak, Hlučíňané jsou mezigeneračně velmi silně integrovaní.

Odkaz na konzervativce a inovátory nevysvětluje procesy, jimiž se změny dějí. Vhodné vysvětlení mechanismu, kterým se uskutečňuje proměna pravidel životního způsobu a samotné jednání při jejich jisté stabilitě, nabízí Giddensova teorie dvojité struktury. V souladu s ní se lze domnívat, že proměnu

¹⁶ Touraine koncipuje vztah racionalizace a subjektivace jako ve své podstatě konfliktní. Tomuto pohledu zkoumaná realita, tj. proměny životního způsobu lidí na Hlučínsku, neodpovídá. Inspirující je však myšlenka subjektivace.

životního způsobu můžeme vysvětlit inovativním jednáním aktérů, v jejichž představách existují poměrně pevná pravidla jednání v událostech. Schéma dvojité struktury znázorňuje následující obrázek.

Obrázek č. 1: Schéma dvojité struktury

(Giddens 1985)

Giddensova teorie struktury klade do vzájemného vztahu aktéra a struktury. Struktura je tvořena pravidly kognitivního řádu, řádu dominance a řádu legitimity a těmito pravidly staví před aktéra možnosti a omezení. Aktér na úrovni praktického vědomí jedná rutinně, a tak strukturu reprodukuje. Na úrovni diskursivního vědomí provádí reflexivní monitorování jednání, kterým má možnost strukturu proměňovat. Na této úrovni má aktér možnost strukturu také reprodukovat, pokud to je jeho vědomým cílem.

Struktura není individuální externí. Jako paměťová stopa je „zokamžitována“ sociálními praktikami. (Giddens 1985: 25) Vědomí pravidel vyjádřených především v praktickém vědomí je jádrem informovanosti aktéra. (Giddens 1985: 21) Životní způsob je proto jak vědomím pravidel, tak jednáním¹⁷.

¹⁷ Toto pojetí životního způsobu stavějící na Giddensově teorii struktury může být jistě kritizováno za úzká místa v řešení vztahu aktér-struktura. Archerová, pravděpodobně nejostřejší kritička Giddensovy teorie struktury, Giddensovi vytýká směřování jednání a struktury, podle jejího soudu skutečností naprosto odlišných charakterů (Archerová 2010). Tento paradigmatický spor zde nehodlám řešit. Je možné, že v jiných souvislostech by Giddensovo řešení narazilo na překážky. V tomto případě, zdá se mi, poskytuje vhodný nástroj pro interpretaci sebraných dat.

Giddensovo pojetí aktéra a struktury je efektivním řešením situací, do kterých se pozorovatel životního způsobu na Hlučínsku dostává. Poukazuje totiž na existenci vnějších omezení jednání aktéra, i když ta jsou výsledkem lidské praxe. Odkazuje se na ně především první generace.

Tato generace odvozuje velmi silně své jednání od existence platných, i když nepsaných pravidel. Zároveň velmi často považuje jednání třetí generace za porušování těchto pravidel.

Příslušníci třetí generace však žijí v prostředí, které je podle jejich představ omezuje pravidly pouze velmi volně. Přesvědčení o jiné části struktury – o systémově vnější struktuře možností a omezení přenést svůj život do Ostravy nebo do Opavy – jim umožňuje poměrně jednoduše reinterpretovat pravidla životního způsobu na Hlučínsku a také podle nich jednat¹⁸.

Pro potřeby vysvětlení procesů proměn životního způsobu Hlučínsku je nutné v Giddensově schématu dosadit za strukturu pravidla regulující oblast životního způsobu. Aktérem je pak individuuum, které se snaží pravidla pozměnit nebo udržet. Jedná-li individuuum rutinně, reprodukuje pravidla události. Jedná-li reflektovaně, může se snažit jak o inovaci pravidel životního způsobu, tak o jejich zachování.

Lidé v moderní (postindustriální) společnosti usilují o realizaci svých autentických potřeb, jak má za to Touraine. Giddensova teorie dvojí strukturace pak dovoluje domnívat se, že individuuum nerealizuje své potřeby v plné míře. Jeho jednání je orientováno interpretacemi možností a omezení jednání pravidly dané události.

Možnosti a omezení jednání pravidly jsou interpretovány nejen účastníky události, ale také lidmi, kteří se o ní dozvěděli a interpretují ji zprostředkovaně. Tyto interpretace se mohou individuálně odlišovat. Někteří lidé se mohou snažit změnit pravidla, která doposud jednání v události regulují; ty můžeme považovat za inovátory. Jiní mohou usilovat o zachování pravidel; ty můžeme nazývat tradicionalisty.

Inovátoři se mohou pokusit proměnit pravidla kognitivního řádu vhodnou argumentací. Mohou mít pocit, že jejich jednání je legitimní a že druhý nesehrává dostatečně dominantní roli. Na proměny životního způsobu tak lze nahlížet jako na důsledek střetů jednání orientovaného na změnu pravidel životního způsobu s jednáním zaměřeným na jejich udržení.

Efektem těchto střetů je eroze aktuálního životního způsobu, což na Hlučínsku konkrétně znamená proměny pravidel jednání a jednání, které se vztahují na události jako např. oslovení rodičů (vykání/tykání), společný život nesezdaných párů apod.

¹⁸ Oddělení aktéra a struktury by neumožnilo tento důležitý aspekt života Hlučičanů zachytit, a tak popsat události v jejich komplexitě.

Jednotka „pravidla – aktér“ musí být nejčastěji zasazena do širších strukturálních souvislostí. Do životního způsobu určité komunity totiž zasahují aktéři, kteří se vztahují k nadřazeným strukturám pravidel, např. stát či Evropská unie.

Vysvětlení životního způsobu Hlučíňanů

Jak jsem již uvedl, interpretaci dat a informací nabízí Touraineova teorie modernizace (snaha aktérů realizovat své potřeby) a Giddensova teorie dvojité strukturace (vzájemné působení aktéra a struktury). Zdrojem změn v životním způsobu je snaha individuálních aktérů naplnit své autentické potřeby. Rozhovory provedené v kvalitativním výzkumu tento předpoklad potvrzují. Následující pasáž z přepisu jednoho z provedených polostrukturovaných rozhovorů tuto skutečnost, zdá se mi, dobře dokumentuje.

No, tak já jsem se ptala jednou vnučky, té co je v Praze: „Do kostela už nechodíš?“ „Babi my jsme ... Nám rodiče dali víru, my jsme vychovaní ve víře a teď už se můžeme rozhodovat sami, co budeme dělat a jak to budeme dělat“¹⁹. (žena, 74 let)²⁰

Příkladem reflexe možnosti a omezení vyplývajících z pravidel životního způsobu komunity jsou dva následující úryvky z přepisů rozhovorů.

No, tak já jsem se ptala jednou vnučky, té co je v Praze: „Do kostela už nechodíš?“ „Babi my jsme ... Nám rodiče dali víru, my jsme vychovaní ve víře a teď už se můžeme rozhodovat sami, co budeme dělat a jak to budeme dělat.“ *A souhlasíte s tím? Souhlasím. Dneska i já sama jsem změnila různé názory, když slyším všelijaké pořady v televizi a tak, tak člověk změní svůj názor. A někdy i pochybuje.* (žena, 74 let)

Věříte v některé ty ortodoxie, že třeba Kristus vstal z mrtvých? No, to je dobrá otázka. Samozřejmě, že člověk o tom přemýšlí, ale nevím. Prostě nemůžu říct, že ano. (muž, 50 let)

Aplikace Giddensovy teorie dvojí strukturace však naráží v empirickém výzkumu na určité meze. Ve výpovědích respondentů se objevují situace, ve kterých zdůvodňují své inovativní jednání. Striktně vzato, jde o zdůvodnění ex post facto, tedy o racionalizaci.

Respondenti sice nebyli dotazováni na důvody svého rozhodnutí. Uvedli je spontánně, nebyli vybízeni k nějakému zdůvodnění. Přesto je ale nutno vzít v úvahu, že jejich výpovědi zachycují reflexi, a tedy pravé důvody jednání, jen

¹⁹ Podtržené části podle mého soudu dokumentují tvrzení.

²⁰ Kurzíva označuje v této i v dalších pasážích promluvu tazatelky.

přibližně. Zachytit přímo reflexi by znamenalo zachytit aktuální tok vědomí aktéra, což však představuje nedosažitelnou metu.

Závěr

Studie ukazuje základní trendy proměn životního způsobu lidí v mikroregionu Hlučínsko. Životní způsob byl definován jako soubor pravidel jednání a reálného jednání individuí v životních událostech. Životní způsob Hlučičanů se v mnoha oblastech, především v náboženském, rodinném a pracovním životě, opírá o tradici. Také v těchto oblastech se ovšem proměňuje.

Tomu nasvědčuje analýza hodnotových preferencí Hlučičanů. Její výsledky naznačují mezigenerační stabilitu preference rodiny, která hraje v životě Hlučičanů nedůležitější roli. K mezigeneračním změnám dochází v pracovním a náboženském životě. Jestliže druhá generace upřednostňuje boha před prací, pak třetí generace pořadí obrací.

Zdrojem proměn životního způsobu je snaha jeho inovátorů naplnit své autentické potřeby. Svým jednáním pozměňují pravidla, na nichž je životní způsob založen. Toto jednání je umožněno především možnostmi, které poskytuje vnější okolí Hlučínska – města Opava a především Ostrava. Nebezpečí odchodu vnuků a dětí, s nimiž chtějí žít pospolu do těchto měst, nutí první a také druhou generaci přivírat oči nad jejich porušováním tradičního způsobu života.

Klíčovou úlohu v proměnách životního způsobu sehrála druhá generace. Ta v podmínkách kolektivizace vesnice, industrializace Ostravska a průniku městského způsobu života na Hlučínsko předefinovala svůj vztah k tradičním normám, a tak přispěla k proměně strukturálních podmínek, v nichž žije třetí generace.

Jestliže první generaci lze označit za tradiční věřící, kteří uzavřeli tradiční manželství a svůj život zasvětili rodině a práci, pak druhá generace promýšlí svůj vztah k bohu, k rodině a k práci. Třetí generace, jejich děti, již v mnoha ohledech žijí podle poměrně odlišných vzorců událostí, do kterých se promítá snaha o naplnění individuálních potřeb. Mezigenerační proměny způsobu života na Hlučínsku proto lze interpretovat jako pohyb od tradice k individualizaci.

František Znebežánek působí na Katedře sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (vedle toho také na Katedře společenských věd Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě). Zaměřuje se na studium konfliktu, modernizace a sociologické teorie. Je autorem knih Sociální hnutí. Teorie, koncepce, představitelé. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1997 a Mezi konfliktem a kooperací. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013.

LITERATURA

- ANÝŽOVÁ, P., 2013: Mikroregion Hlučínsko očima statistika. Nепublikovaná dílčí zpráva z řešení grantového projektu reg. č. 13-23870S P404.
- ARBURG, A. – STANĚK, T., 2011: Vysídlení Němců. Díl II., Svazek 1. Středokluky: Zdeněk Susa, 957 s.
- ARCHER, M., 2010: Morphogenesis versus structuration: on combining structure and action. *The British Journal of Sociology. Special Issue: The BJS: Shaping Sociology over 60 Years: Volume 61, Issue Supplement s1*, pp. 225-252.
- BECK, U. – BECK-GERNSHEIM, E., 2002: Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences. London: SAGE Publications, 221 pp.
- BINAR, A., 2013: Hospodářský a sociální vývoj Hlučínska v letech 1945 – 1989. Opava: FPF S1U, 350 s. + XXXVIII s. příloh (nepublikovaná disertační práce).
- CÍSAŘ, O., 2008: Politický aktivismus v České republice. Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 187 s.
- CROOK, S. – PAKULSKI, J. – WATERS, M., 1993: Postmodernization. Change in advanced society. London: SAGE Publications, 264 pp.
- DUFFKOVÁ, J., 2005: Životní způsob/životní styl a jeho variant. In: Fázik, A. – Matějů, P. (eds.): Aktuální problémy životního stylu. Praha: Masarykova česká sociologická společnost při AV ČR, s. 79-90.
- EISENSTADT, S. N., 2003: Comparative civilizations and multiple modernities. Leiden – Boston: Brill, 1055 pp.
- GIDDENS, A., 1985: The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration. Cambridge: Polity Press, 402 pp.
- GIDDENS, A., 1998: Důsledky modernity. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 195 s.
- KUBÁTOVÁ, H., 2010: Sociologie životního způsobu. Praha: GRADA, 132 s.
- PEŘICH, L., 1945: Slezsko. Přehled národnostního vývoje. Praha: Vyšehrad, 170 s.
- PLAČEK, V., 2000: Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742 – 1960. Hlučín – Kravaře, 164 s.
- PLAČEK, V., 2007: Prajzáci II aneb Hlučínsko ve staronové vlasti 1920 – 1938. Háj ve Slezsku, 235 s.
- PRUDKÝ, L., 2009: Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky. Praha: ACADEMIA, 341 s.
- STRÁNSKÝ, R., 1938: Hlučínsko. Opava: Matice opavská, 31 s.
- ŠRÁMEK, R., 1997: Slezsko a severovýchodní Morava z hlediska jazykového. In: Slezsko a severovýchodní Morava jako specifický region. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 39-68. Sborník prací FF OU, 170 s.
- TOURAINÉ, A., 1981: The voice and the eye: An analysis of social movements. Cambridge: Cambridge University Press, Paris: Editions de la maison de l'homme, 225 pp.

Přílohy

Příloha č. 1: Zdroj informací o náboženském vyznání

Rok 2001

Obce Bělá až Závada; SLDB 2001 – Základní informace o obcích ČR, okres Opava.

Dostupný z:

[http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/podrobne_udaje_v_publicacich_ze_sldb_2001_OB/\\$File/4108-03-8105.pdf](http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/podrobne_udaje_v_publicacich_ze_sldb_2001_OB/$File/4108-03-8105.pdf) citováno dne 5. 11. 2013

Městské části Hošťálkovice, Lhotka, Petřkovice; SLDB 2001 – Základní informace o obcích ČR, okres Ostrava-město. Dostupný z:

[http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/podrobne_udaje_v_publicacich_ze_sldb_2001_OB/\\$File/4108-03-8106.pdf](http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/podrobne_udaje_v_publicacich_ze_sldb_2001_OB/$File/4108-03-8106.pdf) citováno dne 5. 11. 2013

Městská část Malé Hoštice; SLDB 2001 – Moravskoslezský kraj. Dostupný z:

[http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/podrobne_udaje_v_publicacich_ze_sldb_2001_analyzy/\\$File/13-812303.pdf](http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/podrobne_udaje_v_publicacich_ze_sldb_2001_analyzy/$File/13-812303.pdf)

Okres Opava, Moravskoslezský kraj, Česká republika; SLDB 2001 – základní informace o okresech a krajích. Dostupný z:

[http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/zakladni_informace_o_okresech_a_krajich/\\$File/e-4107-03.pdf](http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/zakladni_informace_o_okresech_a_krajich/$File/e-4107-03.pdf) citováno dne 5. 11. 2013

Rok 2011

SLBD 2011 Dostupný z: <http://jdem.cz/2sav6> Citováno dne 27. 10. 2013.

Příloha č. 2: Struktura respondentů podle důležitých vlastností

vlastnosti	1. generace celkem 46 resp.	2. generace celkem 33 resp.	3. generace celkem 37 resp.
žentatý, vdaná, vdovec, vdova	46	31	8
rozvedený/rozvedená	0	1	1
svobodný/svobodná	0	1	28
vzdělání VŠ	2	5	31
vzdělání SŠ	13	16	5
vyučený/vyučená	15	12	1
vzdělání ZŠ	16	0	0
lokální endogamie – obec	20	9	4
lokální endogamie – region	18	14	3